

อภินิพัตกับรัชกาลที่ ๔

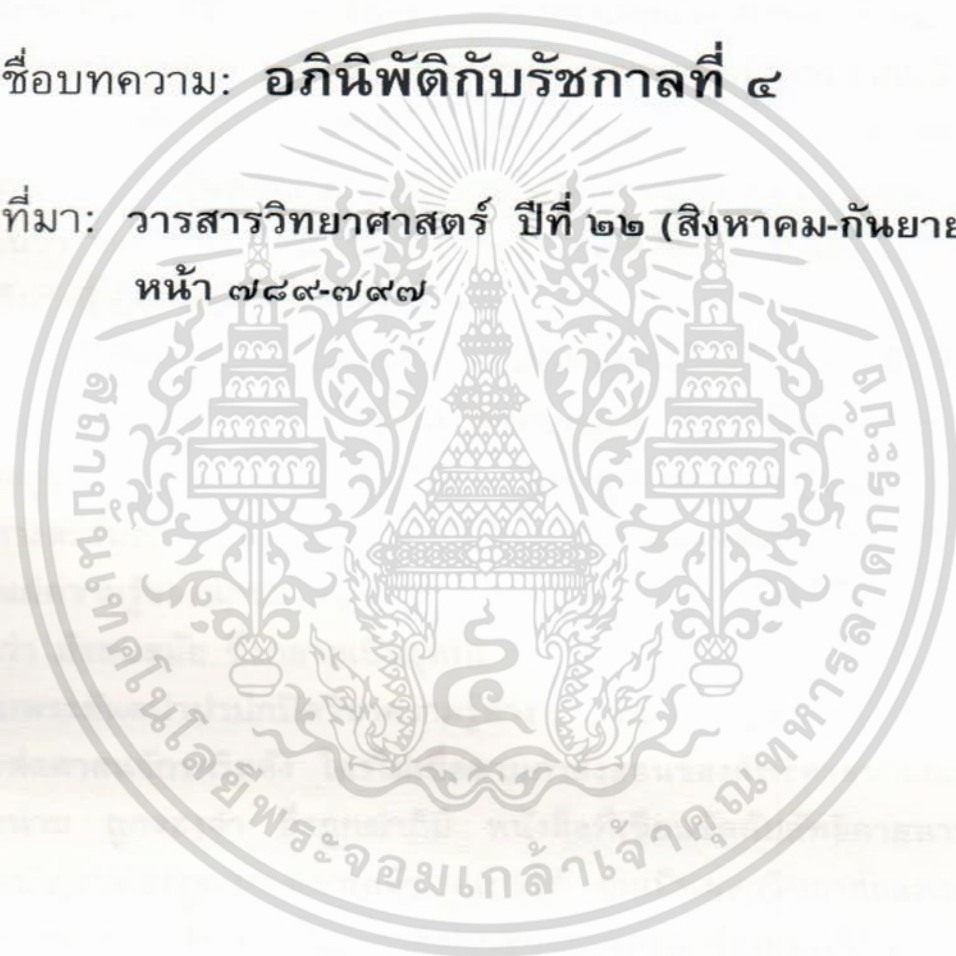

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับครูใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้เขียน: ส. ศิวรักษ์

ชื่อบทความ: **อภินิพัตติกบรัชกาลที่ ๔**

ที่มา: วารสารวิทยาศาสตร์ ปีที่ ๒๒ (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๑๑)
หน้า ๗๘๙-๗๙๗

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อภินิพัตติกับรัชกาลที่ ๔

ส. ศิวรักษ์*

คำว่า Renaissance หรือ Renascence นี้ จะมีใครคิดศัพท์ขึ้นเป็นภาษาไทยหรือไม่ ข้าพเจ้าไม่ทราบ ได้เปิดดูในสมุดศัพท์บัญญัติของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงษ์ ประพันธ์ก็หาไม่ แท้ที่จริง คำนี้มาจากภาษาอิตาเลียนว่า Rinascimento แปลว่า “การกลับมาเกิดใหม่” ปุณ รมปติ (rebirth) พวกเราที่เป็นพุทธศาสนิกชน ย่อมเชื่อเรื่องชาติหน้าแต่ มักไม่ทราบว่ามีศัพท์บาลี เรียกว่าอะไร ได้ลองเปิดดูอภินิพัตติภาษามคธก็พบคำว่า อภินิพพตติ และ ปุณพุกว พังไม่คุ้นหูเลย ตกลงเลือกเอาคำที่พอจะแต่งตัวเป็นไทยมาใช้แทนศัพท์ฝรั่งไป พลังก่อนว่า อภินิพัตติ หากยังขัดไสตประสาทท่านผู้ใดอยู่ ก็ขออภัยด้วย และถ้าใครจะคิด ศัพท์ได้ดีกว่านี้ ก็ขอได้บอกสู้กันด้วยเถิด

ใครที่เรียนประวัติศาสตร์ฝรั่ง ย่อมต้องทราบถึงสมัยที่ข้าพเจ้าเรียกว่า “อภินิพัตติ” คำว่าต่าง ๆ มักอ้างว่าเกิดขึ้นที่ยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ถึงกับลงศักราชว่า ค.ศ. ๑๔๕๓ ก็ มีด้วยว่ากรุงคอนสแตนติโนเปิลแตกปีนั้น เป็นเหตุให้วิชาความรู้ของกรีกสมัยโบราณได้หลั่ง ออกมาทางตะวันออก ยิ่งเกิดการตีพิมพ์หนังสือขึ้นก่อนหน้านั้นสิบสามปี ก็เลยเป็นการง่ายขึ้น ที่จะเผยแผ่ความรู้ของนักปราชญ์ราชบัณฑิต ที่เคยถูกปกปิดไว้ในยุคมีอียูคกลางหรือที่ เรียกกันว่า มัชยสมัย ซึ่งกลายเป็นยุคทมิฬ หรือกาฬยุคไป ด้วยว่า พระจักรพรรดิโรมันสม คบกันกับพระสันตปาปาปกปิดวิชาความรู้ต่าง ๆ อันเป็นปฏิปักษ์ต่อจักรพรรดิโรมันอันศักดิ์ สิทธิ์และต่อศาสนจักรคริสตัง ใครไม่เชื่อตามคำสั่งสอนของลัทธิศาสนาและทางการบ้านเมือง ก็ถูกประนาม ถูกจองจำ ถึงถูกฆ่าก็มี หนังสือที่เขียนขัดกับลัทธิศาสนาหรือระบบการของ อาณาจักรก็ย่อมต้องถูกเผา อคาเดมีของเพลโต อันเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของโลก ก็ถูก ปิด วิชาการต่าง ๆ ที่ท่านผู้นั้นและอริสโตเติล ตลอดจนปราชญ์อื่น ๆ เขียนไว้ ก็ถูกเก็บ ถูกรีบ พวกบาทหลวงบางรูป เช่น ออกัสตินและแอกไควเนส รับเอาความคิดทางปรัชญาบาง ประการ มาดัดแปลงเป็นคำสั่งสอนทาง เทววิทยา เท่านั้น

เป็นอันกล่าวได้ว่า “อภินิพัตติ” เป็นสมัยแห่งการกลับไปเกิดใหม่ในตอนแรกเริ่ม ของอารยธรรม มนุษย์กลับไปใช้ความคิดความอ่านและสติปัญญาค้นหาความจริง ด้วยเหตุ ผล ยิ่งกว่าจะเชื่อตำราทางวิทยาอันศักดิ์สิทธิ์ ที่พระ บาทหลวงรจนาเอาไว้ เป็นการกลับไป หาโสกราตีส เพลโต แห่งเอเธนส์ และซิเซโร แห่งโรม ก็เมื่อมนุษย์สามารถใช้เหตุผลของตน เองได้ ก็เกิดความสงสัยนานัปการ เช่น ไม่เชื่อว่าโลกเป็นประธานของดวงดาวทั้งหลาย เป็น เหตุให้ค้นได้ระบบสุริยะ นับเป็นการก้าวหน้าอย่างสำคัญทางด้านดาราศาสตร์ เมื่อคิดในทาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์อื่นใด ๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิทยาศาสตร์ได้เช่นนี้ ก็เลยมีผลมาถึงความคิดทางการเมืองด้วยว่า มนุษย์ไม่จำเป็นต้องยอมสยบจำนวนอยู่ต่อองค์จักรพรรดิ ผู้ตั้งตนเป็นประมุขของมวลชน สมัยดังกล่าวจึงเป็นการเริ่มความคิดเรื่องเอกราช อธิปไตยของรัฐต่าง ๆ ในยุโรป แต่ละรัฐใช้นโยบายที่เรียกว่า พลดุลย์ หรือดุลย์แห่งอำนาจ เพื่อที่จะไม่ให้รัฐหนึ่งรัฐใดใหญ่ยิ่งจนเกินไป รัฐอื่น ๆ ทั้งหลายจะได้ต่างรัฐต่างอยู่ และร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวทางลัทธิศาสนาและอารยธรรม ซึ่งมีต้นตอมาแต่พระเยซูคริสต์และพวกนักปราชญ์กรีกสมัยต้น แต่ก็นั้นแหละเมื่อความคิดเสรีมีขึ้น ต่อมาก็เลยเริ่มสงสัยพระคัมภีร์ต่าง ๆ นั้นเองเป็นเหตุให้เกิดปฏิรูปอย่างยกใหญ่ในทางคริสตศาสนาในศตวรรษต่อมา ซึ่งจนบัดนี้ก็ยังไม่ลงเอยได้ เพราะปรากฏว่าเสรีภาพทางความคิดมีมากขึ้นจนถึงกับ คนปฏิเสหพระผู้เป็นเจ้าของเขาเสียแล้ว โดยที่ในขั้นต้น เมื่อ ลูเธอร์ เริ่มขบวนการปฏิรูปนั้นเป็นแต่คัดค้านคำสั่งสอนปลีกย่อยของพระศาสนาคาทอลิก ปฏิเสหเทววิทยาในมัธยมสมัยกลับไปยอมรับพระคัมภีร์เดิมอันเป็นต้นตอที่มาของพระศาสนา นิกายของพวกปฏิรูปนี้จึงมีชื่อว่าคณะปฏิวัติ หรือพวกฝ่ายค้าน ดังคำว่า *โปรเตสแตนต์* เป็นพยานอยู่ แต่ขบวนการของฝ่ายค้านนี้ ได้มีผลมาถึงการปฏิเสหจนถึงองค์พระผู้เป็นเจ้าของ ผู้ทรงเป็นต้นเค้าของความดีความงามและความจริงเสียแล้ว นักปราชญ์อย่าง เบอทรัน รัสเซล สารภาพว่าแกเลิกเชื่อพระเจ้ามาแต่อายุ ๑๒ ซิมอน เดอบูลัว นักเขียนชั้นนำของฝรั่งเศส บอกว่าแกฆ่าพระเจ้าเสียแต่เมื่ออายุ ๑๔ ปี ดังนี้ เป็นต้น

ที่ว่า “อภินิพัตติ” เกิดขึ้นในยุโรปเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ นั้น เป็นข้อเท็จจริงอันไม่มีใครจะเถียงได้ เป็นการเริ่มยุโรปสมัยใหม่ จนไปค้นได้สหรัฐอเมริกา และเดินเรือติดต่อกับเอเชียเรื่อยมาจนปัจจุบัน แม้ก่อนหน้านั้น ยุโรปจะเคยติดต่อกับเอเชียก็จริงและเคยมีสมัยคล้าย ๆ “อภินิพัตติ” ก็จริง ดังในคริสต์ศตวรรษที่ ๘ (carolingian renaissance) คริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ (ottorian renaissance) และคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้น แต่ครั้งล่าสุดนี้มีอิทธิพลรุนแรงกว่าสมัยก่อนหน้านั้น และผลได้หรือผลเสียยังคงปรากฏตัวต่อมาตราบเท่าทุกวันนี้ ด้วยเหตุฉะนั้นจึงถือกันว่าสมัยดังกล่าวเป็นต้นเค้าแห่งประวัติศาสตร์สมัยใหม่ เป็นการปิดฉากมัธยมสมัย อย่างแท้จริง แต่ ค.ศ. ๑๔๕๓ เป็นการเริ่มแต่ที่คอนสแตนติโนเปิล ซึ่งกำลังสิ้นความเป็นยุโรปไปที่อื่น บางประเทศเริ่มก่อนนี้ บางประเทศเริ่มหลังนี้ หามัศักราชแน่นอนตายตัวไม่ และที่นักประวัติศาสตร์เถียงกันอยู่เวลานี้ก็คือ การที่เสียกรุงคอนสแตนติโนเปิลไปแก่พวกตุรกีมีจนาทิจิ จนเป็นเหตุให้พวกกรีกเอาวิชาความรู้ดั้งเดิมหนีมาทางตะวันตกนั้นหรือที่เป็นเหตุให้ยุโรปเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้น จนมาปรับปรุงกิจการงานให้ทันสมัย ปรับปรุงบ้านเมืองให้รุ่งเรืองงดงาม เต็มไปด้วยศิลปวิทยาการหรือว่าเวลานั้นยุโรปเริ่มค้าขายกับโลกเก่าโลกใหม่ ร่ำรวยขึ้นแล้ว จึงได้อุดหนุนผู้คนให้มีความรู้ อุดหนุนศิลปวัฒนธรรม สร้างวัดสร้างอาคารบ้านเรือน ตกแต่งราชธานีน้อยใหญ่ ให้งดงาม และเพราะรวยขึ้นนั่นเอง จึงมีเวลาว่างอุทิศให้แก่ดนตรี วรรณคดี ศิลปะไม่ว่าจะเป็นปฏิมากรรมหรือจิตรกรรม ตลอดจนจนธรรมชาติ เช่น เล่นสวน เล่นปลูกต้นไม้ พวกเมดิจี้ที่เป็นอุปถัมภ์ของศิลปินนั้น แท้ที่จริงก็คือพ่อค่านั่นเอง เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้าพเจ้าไม่อยู่ในวิสัยที่จะให้คำตอบแก่ปุจฉาข้อนี้ แต่ถ้ามองสภาพเมืองไทยในยุคพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว จะเห็นได้ว่านั่นก็เป็นอภินิพัติสมัย อย่างไม่ต้องสงสัย และในกรณีของเรานี้ ความเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญามาก่อนอย่างแน่นอน ความมั่งคั่งทางโภคทรัพย์ความสุนทรีย์ะทางรสนิยม ตลอดจนความรู้สึกรูมิใจในความเป็นไทย ย่อมเกิดขึ้นภายหลังความรัก รักที่จะแสวงหาความจริงจากที่มาต้นตอดั้งเดิม ในกรณีของเราพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าที่ต้องให้ใครฆ่า ที่จะต้องให้ใครปฏิเสศ การที่พระจอมเกล้าฯ กลับไปหาพุทธศาสนาขนานแท้และดั้งเดิมที่พระไตรปิฎก และกลับไปสืบสวนหาความเป็นไทยขนานแท้และดั้งเดิมที่กรุงสุโขทัย พร้อมกับทรงริชชีวิชาการใหม่ๆ ของชาวอังกฤษคงที่จะมาผสมผสานกับของดีของแท้ ของเราได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงเป็นผู้เปิดทางให้แก่สยามใหม่ ให้แก่การเกิดใหม่ของเมืองไทย อย่างไม่เป็นปัญญา ในวันที่ ๑ ตุลาคม นี้ จะเป็นวันบรรจบครบหนึ่งศตวรรษแห่งการจากไปของพระองค์ท่าน จึงควรที่เราจะอนุสรณ์ คำนี้ถึงพระบรมราชคุณูปการให้จงหนักอย่างน้อย การเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับพระองค์ท่านก็จะเป็นอนันตคุณสำหรับเราในสมัยนี้

ดังได้กล่าวแล้วว่า “อภินิพัติ” เป็นต้นตอของโลกสมัยใหม่ ก่อให้เกิดอย่างใหม่ขึ้น บุคคลชนิดที่เรียกว่า บัณฑิตชน คือคนที่ต้องการเป็นตนของตนเอง ดังที่โบรโรสกีพูดเล่นๆ ว่า ได้แก่คนที่ชอบไปไต่เขา ไปหาธรรมชาติ (J. Brorowski and Braea Mazlish The western Intellectual) สำหรับเมืองไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นต้นเค้าของคนสมัยใหม่โดยแท้ แม้เสวยราชสมบัติแล้ว ก็ยังทรงเป็นพระองค์เอง ใครที่เคยได้อ่าน *ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔* (ซึ่งบัดนี้ครุสภานามารวมพิมพ์จำหน่ายอย่างย่อเมยา) ที่เป็นทางการอย่างใดก็ตามย่อมจะเป็นบัณฑิตภาพของพระองค์ผู้ทรงพระราชนิพนธ์คำประกาศนั้น ๆ ได้อย่างเข้มชัดแทบทุกเรื่อง ล้วนประกอบไปด้วยความรู้ ความเห็นนอกเหนือใจ ความขันแกมสงสาร ในไพร่ฟ้าประชากร นอกจากนี้ พระราชกรณียกิจอื่น ๆ ยังส่อให้เห็นว่ารัชกาลที่ ๔ นั้น เป็นครั้งแรก จำเดิมแต่กรุงสุโขทัยสิ้นสภาพความเป็นราชธานีมา ที่พระราชากับข้าแผ่นดินอาจพบปะกันฐานคนต่อคน มีการสังสรรสนทนากันได้โดยไม่มีโทษ พระจอมเกล้าฯ ไม่แต่โปรดทรงคบคนในฐานะที่เป็นคนเหมือนกันเท่านั้น ยังโปรดการประพาส มีพระราชวังตามชนบทหลายแห่ง แต่ละแห่งแสดงว่าทรงสนพระทัยในโบราณคดีและธรรมชาติทั้งสิ้น พระองค์ท่านทรงเป็นพระองค์แรกในพระราชจักรีวงศ์ที่เสด็จออกนอกพระบรมมหาราชวังเนื่องนิตย์ ทั้งนี้นับว่าผิดโบราณราชประเพณีแห่งมัธยมสมัยของไทยเป็นอันมาก โดยที่พระมหากษัตริย์แต่ก่อน แมื่ก่อนรัชกาลที่ ๔ แผ่นดินเดียว ก็ไม่เสด็จพระราชดำเนินไปนอกพระราชวัง เว้นแต่เสด็จไปถวายผ้าพระกฐิน

การที่พระจอมเกล้าฯ ทรงมีพระราชอัธยาศัยเป็นพระองค์เอง ตั้งพระองค์ไว้เหนือกฎเกณฑ์เก่า ๆ นั้น ไซ้ว่าจะละเลิกราชประเพณีที่ดีเสียก็หาไม่ แม้จะทรงเป็นอุดมบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนา และได้นำพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนในการพระราชพิธีต่าง ๆ เกือบจะทั้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิ้น แต่ก็มิได้ทอดทิ้งพิธีพราหมณ์ของเดิม ความข้อนี้นายเวลส์ ได้ยกย่องไว้ว่าทรงมีพระ
หฤทัยกว้างขวาง และได้ผลทางสังคมวิทยาอย่างยิ่ง ดังคำของเขาตอนหนึ่งว่า

พระรามาธิบดีที่ ๔ ผู้ทรงรอบรู้ ทรงมีพระราชประสงค์จะนำบ้านเมืองของพระองค์
ให้รุดหน้าทันประเทศต่าง ๆ ทางตะวันตกและทรงเร้าใจประชาชนให้รักชาติบ้านเกิดเมือง
นอน แต่เดิมไม่รู้จักความรู้สึกอย่างนี้กันเลย และขณะเดียวกันพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้นก็
ทรงสุขุมพอที่จะประกอบองค์แห่งพระราชพิธีขึ้นมาจากลัทธิธรรมเนียมข้างสยามเกือบหมด
เป็นการใช้ผลที่มีพร้อมอยู่แล้ว และย่อมจะเป็นที่คนทั้งหลายเข้าใจได้อย่างง่ายที่สุด (H.G.
Quaritch Weles Siamese state Germany P.๒๑๓) นายเวลส์พูดถูกซึ่งก็เข้าหลักแห่งอภิ
นิพัตติ อีกข้อหนึ่ง ที่ว่าด้วยความรู้สึกแห่งความเป็นชาติ แม้ฝรั่งชาติต่าง ๆ ในครั้งกระโน้น เขา
จะตีตัวออกห่างจากจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์กัน พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ต้องทรงนำบ้าน
เมืองของพระองค์ให้รุดหน้าทันประเทศต่าง ๆ ทางตะวันตก เพื่อจะได้รักษาความเป็นชาติ
และต้องทรงเร้าใจประชาชนให้รักชาติบ้านเกิดเมืองนอน (ด้วย) แต่เดิมไม่รู้จักความรู้สึก
อย่างนี้กันเลยหาไม่ไทยจะไม่ได้เป็นชาติเอกราช จะต้องถูกผนวกเข้าไปในจักรวรรดิอันพระ
อาทิตย์ไม่ตกดิน หรือหาไม่ก็จักรวรรดิคู่ปรปักษ์ตรงกันข้ามฝั่งทะเล การที่พระเจ้า
นโรดมแห่งกรุงกัมพูชายอมอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศสง่าย ๆ ก็เพราะไม่มีความรู้สึกอย่าง
พระจอมเกล้าฯ ทรงรู้สึกนั่นเอง แม้อต่อมาเจ้า “ลาว” อื่น ๆ ทางมณฑลพายัพก็มีความรู้สึก
นึกคิดคล้าย ๆ พระเจ้ากรุงกัมพูชาและพระเจ้ากรุงหลวงพระบางนั่นเอง แสดงว่า “อภินิพัตติ”
มิได้เกิดขึ้นในแคว้นต่าง ๆ เหล่านั้นดังที่เกิดในเมืองไทย แต่ที่มีหลายชาติเข้ามาถ่วงกันไว้
ย่อมดีกว่าให้มีแต่มหาอำนาจเข้าล่าจักรวรรดิเท่านั้น นอกไปจากนี้แล้วยังต้องทรงสร้างดุลย์
แห่งอำนาจขึ้นด้วย โดยเชิญชาติต่าง ๆ ให้เข้ามาทำสัญญากับไทย แม้จะเสียเปรียบในทาง
สิทธิสภาพนอกอาณาเขต

การที่เมืองไทยมีการ “เกิดใหม่” ขึ้นนั้น มีอนุสนธิมาแต่การทรงผนวชของเจ้าฟ้า
มงกุฎ อย่างไม่เป็นปัญหา ผลได้อันสำคัญสองประการของการทรงสมณเพศอยู่ถึง ๒๖
พรรษานั้น อย่างหนึ่งก็คือทรงเห็นว่าการพระศาสนาใน เวลานั้นวุ่นวายมากมายไปด้วย
สัมโมหวิหาร เปรียบเหมือนยิมจุมุกท่านผู้อื่นมาหาใจ ท่านซึ่งเป็นอาจารย์นั้นจะพูด
จาสั่งสอนในทางพระธรรมกัน ก็อุปนิมอ้อมอ้อมไม่อธิบายให้กระจ่างสว่างให้ได้ความ
เลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้เล่าเรียน ครั้นศิษย์พวกใดได้ถามบ้างก็โกรธ พูดอ้างคติโบราณ
จารย์ เช่น อาจิณณกัปปิกา ว่าท่านผู้ใหญ่เคยทำมาอย่างนี้ เป็นการเอื้อนอำงามช่อน
เงื่อนไม่ชี้แจงแสดงเหตุให้ผู้ศึกษาเห็นจริงด้วยปัญญาผู้อื่นบ้าง ถือแต่ลัทธิของพวกตน
นั้นดันตื้อไปมิได้รู้ว่าผิดชอบ ลัทธินี้ไม่เป็นที่ตั้งแต่มูลกรรมฐานป่วยการปัญญา หนึ่ง
หลักหาภาวนาเจ็บหลัง ทรงพระสังเวชในคดีนั้น (พระราชประวัติในรัชกาลที่ ๕ พระ
นิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวชิยาลงกรณ์) จึงเป็นเหตุให้ ปรารธนาจะ
ทรงเรียนพระพุทธรวณะพระไตรปิฎก นั้นนับว่าเป็นการกลับไปหาต้นตอในทางธรรม ดุจฝรั่งที่
ทนพวกบาทหลวงในมัธยมสมัยไม่ได้ กลับไปหาพระคัมภีร์เดิมฉะนั้น การที่ทรงตั้งคณะธรรม

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ยุคนี้กายขึ้น ก็ละม้ายคล้ายกับนิยายโปรเตสแตนต์ที่ลูเธอร์เริ่ม ที่มีข้อดีข้อเสียเป็นประการใด จะไม่ขอกกล่าว แต่จะขอกกล่าวว่าคุณะของพระองค์ โดยเฉพาะที่วัดบวรนิเวศ นั้น พระเณรตลอดจนศิษย์วัด ฐาษาบาลี ชนิดพูดกันได้ดั่งผู้รู้ในยุโรปกับภาษากรีกและภาษาละตินนั่นเอง แต่สำหรับพระองค์ท่าน ภาษาโบราณอย่างเดียวหาเพียงพอไม่ เป็นเหตุให้ทรงศึกษาภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี และทรงทราบและทรงทราบภาษาละตินด้วยอย่างพอสมควร ภาษาบาลีและพระไตรปิฎกมีคุณอันอนันต์ในทางธรรมฉันใด ไพรชภาษาก็มีคุณในทางโลกฉันนั้น ความสำคัญข้อนี้เป็นเหตุให้ทรงรอบรู้วิชาการใหม่ๆ เท่าเทียมฝรั่งในครั้งกระนั้น เซอร์ จอห์น บาวริง ที่เป็นราชทูตเข้ามา ถึงกับยกย่องสรรเสริญพระองค์ท่านมาก ว่าจะหาพระราชองค์ใดในตะวันออกที่มามีความรู้เช่นนี้เป็นไม่มีแล้ว และความรู้ในทางโลกของพระองค์มิได้จำกัดอยู่ เฉพาะวิชาการด้านอักษรศาสตร์เท่านั้น หากทรงโยงไปถึงต้นตอของความเป็นไทย โดยที่ได้เสด็จจรดงค์ขึ้นไปถึงสุโขทัยเมื่อสมัยทรงผนวชไปทรงค้นพบหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง และพระแท่นมนังคศิลาอาสน์ จนโปรดให้เชิญลงมาไว้ในกรุงเทพพระมหานคร ความข้อนี้แม้สมเด็จพระยาปวเรศฯ ก็ถึงกับทรงปรารภว่า

คิดดูเมื่อภายหลังเป็นการอัครรรยอย่างหนึ่งด้วยเสาศิลาและแผ่นศิลานั้นเหมือนเทพเจ้าในเมืองสุโขทัยจะบันดาลพระทัยว่า ท่านจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่จะมีเกียรติยศปรากฏ ดุจดั่งพระเจ้ากัมมะระเกงอัครศรีสุริยพงษมหาราชราชธิราช ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินเอกราชในเมืองศรีสัชชนาลัย ดั่งมีในจดหมายจารึกไว้ในเสาศิลาที่พระองค์ท่านนำมาลงนั้น มองในแง่เรา ความอัครรรยเองของเสาศิลาและแผ่นศิลานั้นเท่ากับว่าเป็นเครื่องเบิกทางให้ทรงกลับไปหาอดีตของไทยสมัยทอง ซึ่งก่อนหน้านั้นเราไม่รู้จักกันแล้ว ไซ้แต่เท่านั้น การที่ทรงเห็นความสำคัญของพระปฐมเจดีย์ จนถึงกับว่าเป็นที่ที่พระพุทธศาสนาแรกมาประดิษฐานในสุวรรณภูมินั้น ยิ่งเพิ่มความภูมิใจในความเป็นชาติให้พระองค์เอง และจากพระองค์สู่ราชเสวกามาตย์และประชาราษฎร์ในที่สุด ชาวยุโรปเรากลับไปยึดรากเดิมของเขาที่กรุงเอเทิน ก็ควรแล้วที่ชาวไทยเราจะกลับไปหากรุงสุโขทัยไปหาสมัยพระพุทธศาสนาแรกเข้ามาประดิษฐานในประเทศนี้

โดยเหตุ “อภินิพัตติ” ในยุโรปสมัยคริสตศตวรรษที่ ๑๕ เป็นการปฏิบัติจากศาสนาจักร เลยเป็นเหตุให้คนสมัยใหม่รังเกียจศาสนาตั้งเดิมของตน แม้ทางฝ่ายศาสนจักรเองจะมีการปฏิรูปจากฝ่ายหนึ่ง และมีการปฏิโลมจากอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ทั้งสองฝ่ายนี้ก็คือ “อภินิพัตติ” ในอีกกรณีหนึ่งนั่นเอง เป็นแต่ทางโลก เขากลับไปหากรุงโรมสมัยก่อนเป็นจักรวรรดิ สมัยที่ยังมีประชาธิปไตย มีปัจเจกภาพ หรือนัยหนึ่งมีความเป็นคนยิ่งกว่าความศักดิ์สิทธิ์ของเทพทางศาสนา กลับไปหาพระคัมภีร์ดั้งเดิม ถึงทั้งทางโลกและทางศาสนาจะเจริญรุดหน้าไปอย่างไรก็ตาม แนวความคิดยังต้องมาจากอดีตอย่างไม่เป็นปัญหา ในขณะที่บาทหลวงอ้างพระคัมภีร์ไบเบิล นักวิชาการก็อ้างเพลโตและซิเซโร แม้นักประวัติศาสตร์จะเคยกล่าวว่าทั้งสองพวกนี้ถือว่า เหตุผลทางปัญญาเป็นใหญ่ แต่แท้ที่จริงแล้วทั้งสองพวกนี้ต่างถือตำราดั้งเดิมเป็นใหญ่มากกว่า และต่างก็หันหน้าออกจกกันตั้งแต่นั้นมา พวกที่ทางโลกเน้นหนักไป

ไม่ว่าการณ์ใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในทางโลกียะ ในทางกามคุณ ในทางเริ่มสงสัยในองค์พระเป็นเจ้า หรืออย่างน้อยก็ไม่สู้จะเอาใจใส่กับพระเจ้านัก เลยเป็นเหตุให้ใจคอกว้างขวาง ซึ่งผิดกับพวกพระบาทหลวง ที่เชื่อมั่นอยู่ในองค์คุณของพระบิดาแห่งสรวงสวรรค์ ใจคอก็เลยแคบไป พวกที่ไม่ยอมเห็นประโยชน์สุขแห่งโลกียสุข เลยเป็นพวกเคร่งครัดเห็นอะไรในทางโลกีย์เป็นบาปไปหมด ดังที่เรียกกันว่า Puritan ไป แต่แล้วก็ยังมีติดอยู่ในความเชื่ออันเหลวไหลในทางบนบานศาลกล่าวไม่ใช่บ่อยจริงอยู่ ทางฝ่ายศาสนจักร โดยเฉพาะนิกายโปรเตสแตนต์ หันมาทางลัทธิประชาธิปไตยมากขึ้น แต่ทางฝ่ายอาณาจักรยังคงถือลัทธิชาติสกุล เพราะคนที่จะหนุนหลังศิลปวิทยาการได้ต้องเป็นคนร่ำรวยหรือมีอำนาจตกทอดกันมาหลายชั่วคน

การที่ศาสนากับอาณาจักรในยุโรปแตกแยกกันออกไปแต่ในสมัยต้นแห่ง “อภินิพัตติ” นี้ มีผลร้ายสืบต่อมาจนปัจจุบัน ถ้าเราจะเปลี่ยนคำว่า “พระเจ้า” มาแปลว่า “ธรรมชาติ” เสียดังที่ท่านพุทธทาสพยายามทำ ก็นับว่าน่าเศร้าที่คนสมัยใหม่ไม่เชื่อในหลักแห่งความงาม ความดี และความจริง เมื่อเป็นเช่นนี้สังคมสมัยใหม่จะตั้งอยู่อย่างไรเล่า ความผิดข้อนี้ล้วนตกอยู่แก่บาทหลวงรุ่นแรกด้วย ที่ใจคอกว้างขวาง และต้องการแปลพระเจ้าให้เข้าแต่หลักของศาสนาเดิมของตัวเท่านั้น

ในทางฝ่ายเรานั้น “อภินิพัตติ” ในทางโลกและทางธรรม สำเร็จอยู่ในบุคคลคนเดียวคือพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถ้าหากทรงสมณเพศอยู่ตลอดไป โดยที่พระปิ่นเกล้าขึ้นครองราชย์แทน ก็อาจมีทางให้ศาสนากับอาณาจักรแยกกันไปได้ เพราะฉะนั้นการที่ทรงลาสิกขาบทออกมาสืบราชสมบัติ ย่อมเท่ากับว่าทรงมาทางทางให้แก่ “อภินิพัตติ” ทางอาณาจักร หลังจากทรงวางหลักไว้แล้วในทางพระศาสนา และการที่พุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ตั้งอยู่บนหลักแห่งเหตุผลทางปัญญาถ่ายเดียว โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งอำนาจพิเศษเหนือสติปัญญาด้วยแล้ว ทางโลกกับทางธรรมจึงไม่ต้องหันหลังให้แก่กันและกันเลย จำเพาะคนที่ไม่เคยใส่ใจในพุทธศาสนาเลยเท่านั้น จึงจะไม่รู้จักคุณค่าอันแท้จริงของที่พึ่งทางใจอันประเสริฐนี้ ความใจกว้างของพุทธศาสนานั้น ก็จะได้เห็นได้ว่าพระสหายของพระจอมเกล้าฯ นั้น หลายคนเป็นนักพรตคริสตังและหมอสอนศาสนาอเมริกัน บางคนถึงกับได้รับอนุญาตให้เผยแพร่คริสต์ศาสนาที่ศาลาหน้าพระอุโบสถวัดบวรนิเวศนั่นเอง และโดยที่พุทธศาสนามีได้มุ่งสอนให้ทุกคนไปนิพพาน จึงต่างกับพวก Puritan ในคริสตศาสนา ด้วยพระพุทธรูปอันหาความสุขสนุกสบายได้ในทางโลกตามสมควรแก่อัตภาพ พระจอมเกล้าฯเอง เมื่อลาผนวชแล้ว ก็ทรงมีเจ้าจอมเป็นหลายคน จนปรากฏว่าพระราชโอรสในรัชกาลที่ ๔ มีพระกิติคุณปรากฏยิ่งกว่ารัชกาลใดๆ ทั้งสิ้น พระองค์เองก็ทรงเป็นสุภาพบุรุษแห่งอภินิพัตติสมัยโดยแท้ ทรงเริ่มการพิมพ์หนังสือมาแต่อยู่วัดแล้วเลยมีโรงพิมพ์หลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ทรงพระราชนิพนธ์ความรู้ต่างๆ เป็นธรรมทานอยู่เนืองนิตย์ นิตยสารก็เริ่มออกในรัชกาลนี้ ระบบการศึกษาแผนใหม่ ก็มีต้นตอมาจากพระองค์ท่าน ที่เมืองไทยใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองรองจากภาษาน้านม ก็เพราะพระองค์ท่านอีกนั่นเอง จิตรกรรมอย่างใหม่ ปฏิมากรรมอย่างใหม่ สถาปัตยกรรมอย่างใหม่ ก็ล้วนได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แรงดลใจจากพระองค์ท่าน “ใหม่” ในที่นี้อาจเป็นแบบยุโรปอาจเป็นแบบที่ทรงคิดขึ้น โดยอาศัยต้นตอตั้งเดิม จะจาก สุโขทัยหรือจากพระไตรปิฎกก็ตามที

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงเป็นแต่แรงผลักดันให้เกิดสิ่งต่างๆ ในทางปกครอง ศิลปวิทยาการ และวัฒนธรรม เท่านั้น พระองค์ก็ทรงออกแรงอยู่ตลอดพระชนม์ชีพ และการที่ทรงเสด็จดับขันธไปก่อนเวลาอันควรนั้น ก็เพราะมีพระราชประสงค์จะทรงพิสูจน์ความเป็น “อภินิพัตติ” ของสยามว่าเท่าเทียมกับมหาอำนาจอื่นๆ แม้จะไม่ใช้ในทางทรัพย์สินศฤงคารหรือ แสนยานุภาพ ก็เป็นทางวิชาการ โหราศาสตร์และดาราศาสตร์ เป็นวิชาที่พึ่งพาอาศัยกันในอภินิพัตติสมัยในยุโรปฉันใด สำหรับพระจอมเกล้าก็ฉันนั้น ที่ทรงเลือกหว่ากอบเป็นที่พิสูจน์ความรู้ทางดาราศาสตร์ของพระองค์เองนั้น ถึงจะบันทึกพระชนม์ชีพลง แต่ก็ทรงวางรากฐานให้สยามใหม่ไว้พร้อมแล้ว แม้สมเด็จพระปิยมหาราชจะทรงพระเยาว์เพียงไร แต่ก็ได้ก่อสร้างสยามใหม่ขึ้นมาสำเร็จสมปณิธานของพระราชบิดาททุกประการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้